

mucf

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

Civilsamhällets (nya?) roller för att motverka hemlöshet

Avrapportering av en uppföljande studie

Marie Nordfeldt

Rapporten är skriven av:

Marie Nordfeldt, professor, Institutionen för sociala och psykologiska studier, Karlstads universitet, E-post: marie.nordfeldt@kau.se

En avrapportering av resultat från denna studie finns även i Socialmedicinsk tidskrift 4/2022, temanr om Fattigdom i välfärdsstaten, se Nordfeldt, M. (2022) "Ideella organisationers roller inom hemlöshetsområdet. Företrädare, länkar och extra trygghetsnät". Då den föreliggande rapporten och artikeln i SMT bygger på samma empiriska material och analytiska utgångspunkter är dessa publikationer i vissa delar likartade. Redovisningen i artikeln i SMT är dock något mer begränsad än i denna rapport samt har fokus på temat för tidskriftsnumret.

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Bakgrund – hemlösheten i Sverige	8
Metod och material	10
Studiens teoretiska ram	11
Resultat	13
Civilsamhällesorganisationer inom hemlöshetsfältet i Stockholm och Göteborg	13
En växande efterfrågan på civilsamhällets stöd och service	14
Ett ökat samarbete med socialtjänsten	14
Civilsamhällets roller inom hemlöshetsfältet	15
Avslutande diskussion – förändring och kontinuitet	19
Referenser	21

Sammanfattning

Det civila samhället har en lång tradition av att erbjuda stöd och service till medborgare som lever i en situation av hemlöshet. Före den svenska välfärdsstatens uppbyggnad var det välgörenhetsorganisationer och lokala församlingar som sörjde för fattiga och hemlösa medborgare. Under de senare åren har civilsamhällesorganisationer rapporterat om att efterfrågan på deras insatser ökat. I Sverige har vi också sett en ökande hemlöshet under de senaste decennierna. Syftet med projekt som avrapporteras i denna rapport är att bidra med kunskap om det civila samhällets roller inom hemlöshetsfältet under 2020-talet samt om och hur dessa har förändrats sedan slutet av 1990-talet. Den empiriska studien består av intervjuer med företrädare för civilsamhällesorganisationer som arbetar inom hemlöshetsfältet i Stockholm och Göteborg, kompletterat med relevanta dokument. Studien utgör en uppföljning av en liknande studie som genomfördes i slutet av 1990-talet. (Nordfeldt 1999) Resultaten visar att ”traditionella” organisationer inom fältet har utökat sina verksamheter och nya organisationer och nätverk har tillkommit. I rapporten diskuteras civilsamhällets organisationers roller, framför allt i relation till det offentliga välfärdssystemet, inom hemlöshetsfältet. Studien visar att civilsamhällets organisationer har en väsentlig roll som ett första steg – en förmedlande länk – till det offentliga välfärdssystemet. Behov som tillkommit i länkningen är bland annat juridisk rådgivning och stöd i att navigera i de allt mer digitala offentliga välfärdssystemen. Samtidigt har en förstärkning skett av organisationernas ”nisch” som ett extra socialt skyddsnät för individer som har hamnat utanför eller har begränsad rätt till offentlig välfärd.

Inledning

Under den kalla vintern 2020/21 uppmärksammande civilsamhällets organisationer i Göteborg allmänheten om att personer som var hemlösa riskerade att frysa ihjäl. Kyrkor i Stockholm och Göteborg öppnades upp för övernattnings och för att hjälpa människor att komma bort från kylan. Även om den då pågående covid19-pandemin satte gränser för hur många som kunde släppas in i kyrkorna, var inställningen att man ”måste göra något”, som en representant för Stadsmissionen i Göteborg uttryckte det (DN.se, 2021-02-11).

Att civilsamhällets organisationer erbjuder stöd till personer som lever i en situation av hemlöshet är emellertid inte någon ny företeelse, utan har en lång tradition. Vålgörenhetsorganisationer och lokala församlingar sörjde för fattiga och hemlösa medborgare innan den svenska välfärdsstaten byggdes upp under mellan- och efterkrigstiden. Med välfärdsstatens utveckling flyttades ansvaret för medborgarnas sociala välfärd över till staten och, i förlängningen, kommunerna. Detta medförde att det civila samhällets organisationer i mångt och mycket marginaliserades inom det socialpolitiska området. Vissa områden – ”nischer” – inom den sociala välfärden kvarstod dock, där civilsamhällets organisationer har fortsatt att ha en mer framträdande plats än inom andra områden. Ett sådant område är just insatser riktade mot de mest utsatta och marginaliserade medborgarna och det har tagit konkreta uttryck genom att, bland annat, driva härbärgen, soppkök och öppna dagverksamheter för personer som lever i en situation av hemlöshet (Johansson m fl 2019, Knutagård och Nordfeldt 2007, Lundström 2004, Olsson 2007). En annan förklaring till den mer undanskymda tillvaron under tiden för välfärdsstatens utveckling är att hemlösheten vid denna tid i mångt och mycket sågs som ett restproblem som bostadsbyggande och socialpolitiska program skulle lösa (Nordfeldt 1999, Swärd 2021).

Under de senaste decennierna har den svenska välfärdsstaten genomgått förändringar i termer av avregleringar och privatiseringar, vilket har brutit den offentliga sektorns tidigare dominans inom det sociala välfärdsområdet. Denna omvandling har beskrivits som en förändring från en välfärdsstat till ett välfärdssystem, med ett ökande antal olika aktörer som utför välfärdstjänster. Förutom offentliga aktörer, även vinstdrivande företag och civilsamhällets organisationer. På 1990-talet sammanföll välfärdsstatens förändringar med att hemlösheten fick en ny uppmärksamhet. I slutet av 1980-talet kom en ”ny” typ av hemlöshet i förgrunden (Nordfeldt 1999, Swärd 2021). Socialförvaltningen, framför allt i Stockholm, och civilsamhällets organisationer började rapportera om denna nya hemlöshet. I början av 1990-talet uppmärksammade till exempel Stockholms Stadsmission en ökande hemlöshet genom en rad kontroversiella reklamkampanjer, där de kritiserade Stockholms stad för att ha negligerat den nya hemlösheten (Nordfeldt 1999). Dessa parallella men även sammankopplade samhällsförändringar på 1990-talet – välfärdsstatens omvandling och en ny hemlöshet - behandlas i en studie om civilsamhällets roll i relation till hemlöshetsfrågan, publicerad 1999. Från denna studie föreslås att civilsamhällets organisationer utgör en speciell nisch i relation till hemlöshetsfrågan, i form av

att erbjuda stöd och service till de mest utsatta och akut hemlösa personerna, som ofta saknar kontakter med socialtjänsten. (Nordfeldt 1999).

Sedan millennieskiftet har privatiseringen av välfärdsområdet fortsatt med avregleringar av välfärdstjänster, offentlig upphandling och lagstiftning som ger rätt att välja utförare (LOV, 2008:962). Genom denna omstrukturering har civilsamhällets organisationer blivit aktörer inom kommunernas upphandlings-system (Johansson m fl 2019, Segnestam Larsson 2019). Förutom att vara en del av välfärdsmarknaden har civilsamhället också varit av ett politiskt intresse med tonvikt på samarbete och dialog mellan myndigheter och civilsamhället (Johansson et al 2019). En nationell policy för civilsamhället antogs 2009 (Prop. 2009/10:55) och några år senare fick Myndigheten för ungdom och civilsamhälle (tidigare Ungdomsstyrelsen) ett utökat uppdrag för att genomföra målen för den nationella politiken. Den första nationella överenskommelsen mellan regeringen, Sveriges kommuner och regioner (SKR, dåvarande SKL) och civilsamhället inom det sociala området, inspirerat av den brittiska Compact, upprättades 2008, vilket har följts av lokala överenskommelser i flera kommuner (Nordfeldt 2012; Gavelin 2018).

Inom det sociala samt vård- och omsorgsområdet har flera paraplyorganisationer initierats sedan 1990-talet, för att stärka sektorns förmåga till samhällspåverkan och särskilt förutsättningarna för civilsamhällets engagemang inom olika politikområden. De paraplyorganisationer som bildats omfattar samarbete med offentliga myndigheter, politiska intressenter och universitet, samt nätverk på nationell och internationell nivå. Ett färskt exempel på samarbete vid tiden för studien är initiativet NYSTA (Civilsamhällets nystartsgrupp för ett nytt samhällskontrakt¹) som togs av civilsamhällesaktörer under Covid 19-pandemin, med förslag på hur civilsamhället kan bidra till demokrati och hållbar samhällsutveckling (NYSTA 2021). Mer direkt relaterat till hemlöshetsområdet är att de svenska stadsmissionerna år 2007 bildade en riksförening (Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner). Riksföreningen har lokala stadsmissioner som medlemmar. Riksföreningen Sveriges Stadsmissioners mål, som det anges på hemsidan, är att främja en gemensam dialog, opinionsbildning och utveckling av de olika lokala stadsmissionerna (sverigesstadsmissioner.se). Ändock, med den historiska bakgrunden inom välgörenhet (Olsson 2007), har civilsamhällets organisationer som är engagerade inom hemlöshetsområdet av tradition varit mer fokuserade på att tillhandahålla tjänster än på opinions- och policyarbete (Johansson m fl 2019). Sammanfattningsvis har utvecklingen gått mot en större mångfald och att civilsamhällets organisationer inom det sociala området med tiden fått en större legitimitet och status, även om det fortfarande finns en uppfattning om organisationernas särart och mervärde (Gavelin m fl 2010).

Sedan 1990-talet har forskningsintresset för civilsamhället ökat, såväl i Sverige som internationellt, och civilsamhällesforskning är numera ett tvärvetenskapligt internationellt forskningsfält, som även omfattar tvärnationella publikationer (se t ex Evers & Zimmer 2010, Matthies 2006, Trägårdh 2007). Även om forskningen om civilsamhället har ökat under de senaste decennierna, har forskningen om organisationernas verksamheter och roller inom hemlöshetsområdet varit begränsad. En masteruppsats publicerades under

---

¹ <https://nysta.nu/>, 2022-09-28

2018 (Höglund 2018) och stadsmissionerna och utvecklingen av en nationell paraplyorganisation för Sveriges stadsmissioner har varit föremål för forskning (Karlsson, et al 2015; Vamstad 2018; Karlsson & Vamstad 2020). Bristen på forskning är något överraskande då hjälp till utsatta och hemlösa personer har, som nämnts ovan, av tradition varit en central uppgift för civilsamhället, samtidigt som hemlösheten vuxit kraftigt sedan början av 2000-talet.

Denna kunskapslucka är en bakgrund till det föreliggande projektet. Syftet med projektet är att bidra med kunskap om det civila samhällets roller inom hemlöshetsområdet under 2020-talet samt om och hur dessa har förändrats sedan slutet av 1990-talet.

Frågeställningar som studien skall besvara är:

- Hur ser organiseringen inom det civila samhället ut när det gäller verksamheter riktade mot hemlösa?
- Vilka roller spelar civilsamhälles-organisationerna inom hemlöshetsområdet på 2020-talet?
- Hur har organiseringen utvecklats/förändrats i under de senaste decennierna? Präglas utvecklingen av kontinuitet eller förändring?

Bakgrund – hemlösheten i Sverige

Hemlösheten i Sverige har över tid såväl ökat i omfattning som ändrat karaktär, vilket visats i de kartläggningar som Socialstyrelsen genomfört sedan början av 1990-talet. I den senaste kartläggningen som genomfördes under 2017 definierades drygt 33 000 personer som hemlösa. (Socialstyrelsen 2017). En delförklaring till ökningen går att finna i att Socialstyrelsen breddat definitionen för att anpassa den till den definition som tagits fram av den europeiska organisationen Feantsa och som bygger på olika boendesituationer.² Socialstyrelsen drar emellertid slutsatsen att det även skett en faktisk ökning (Socialstyrelsen 2017). Personer som är hemlösa utgör en heterogen grupp i olika situationer; från de som saknar tak över huvudet från natt till natt och som sover utomhus eller på härbärgen, till familjer som bor med otrygga hyreskontrakt. (Svärd 2020). Nya grupper har tillkommit, såsom unga vuxna, äldre personer och så kallade utsatta EU-medborgare. Antalet kvinnor som lever i hemlöshet har ökat över tid. Samtidigt finns det också mer ”traditionella” grupper, det vill säga hemlösa personer med missbruksproblem och/eller psykisk ohälsa (Knutagård et al 2019; Socialstyrelsen 2017). Det finns också grupper som lever i en situation av hemlöshet men som inte inkluderas i Socialstyrelsens kartläggningar. Det handlar om personer som av olika anledningar står utanför, eller har begränsade rättigheter till, de offentliga välfärdssystemen, till exempel utsatta EU-medborgare, så kallat papperslösa eller asylsökande (Sahlin 2017). Det kan också handla om att personer fallit vid sidan om, eller ”mellan stolarna” i välfärdssystemet. (Karlsson, m fl 2015).

I studien ingår städerna Stockholm och Göteborg. I Stockholms stads egna kartläggning av hemlöshetssituationen i staden rapporterades år 2020 att 2 379 personer befann sig i en situation av hemlöshet. Detta utgjorde en viss minskning från kartläggningen år 2018 då 2 439 rapporterades att vara hemlösa. I kartläggningen finns både personer med olika typer av sociala problem och de så kallat ”strukturellt hemlösa” som sökt stöd från socialtjänsten. (Stockholms stad 2020). Även i Göteborg visar den lokala kartläggningen en viss minskning under de senaste åren av antalet personer som rapporterats som hemlösa. År 2021 rapporterades 3 161 personer som hemlösa i Göteborgs stads kartläggning. Även i Göteborg rapporterades ”strukturella hemlösa” personer (1/3 av de rapporterade hushållen). (Göteborgs stad 2021). Undantagna från dessa undersökningar är till exempel så kallade papperslösa flyktingar och andra medborgare utan eller med begränsad rätt till stöd från socialtjänsten. De senare är grupper som är av hög relevans när det gäller de ideella verksamheter som drivs av civilsamhällets organisationer.

I enlighet med Socialtjänstlagen (2001:453) vilar det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver (2 kap. 1 § SoL), på den kommunala nivån och framför allt på den kommunala socialtjänsten. Däremot

² <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>, 2022-09-30

finns ingen allmän rätt att få en bostad genom socialtjänsten utan det gäller vissa grupper och om behovet av bostad inte kan tillgodoses på något annat sätt. Hemlöshet är på detta sätt ett problem som skär genom olika politikområden och berör olika sektorer, organisationer, myndigheter och nivåer i samhället, vilket ottydliggör ansvaret (Denvall m fl 2011, Swärd 2020). Hemlöshet kan därför beskrivas som ett ”wicked problem”, dvs ett ”elakt” och svårlöst problem som inte går att tolka eller lösa på ett entydigt sätt (Denvall m fl 2011, Rittel & Webber 1973). Mellan åren 2007 till 2009 nationell en strategi mot hemlöshet. Efter det tillsattes en nationell samordnare med fokus på kommunernas arbete för att motverka hemlöshet. Under 2010-talet har det saknats en nationell strategi mot hemlöshet vilket funnits i vissa andra länder, bland annat i de nordiska länderna Norge, Finland och Danmark (Sahlin 2015). Under 2022 har den svenska regeringen beslutat om en strategi för åren 2022-2026 för att motverka hemlöshet. I den nationella strategin finns fyra målsättningar: (1) Hemlöshet ska förebyggas; (2) Ingen ska bo eller leva på gatan; (3) Metoden Bostad först bör införas nationellt och (4) Det sociala perspektivet i samhällsplaneringen ska stärkas. I den nationella strategin är civilsamhällets organisationer delvis inkluderade. I mål ett anges civilsamhällets organisationer (i strategin används benämningen idéburna organisationer) som viktiga partners i kommunens arbete för att motverka hemlöshet då de i vissa fall möter personer i hemlöshet som inte har kontakt med socialtjänsten. Även inom mål tre nämns civilsamhället som en samverkanspartner. (Regeringskansliet 2022).

Metod och material

Som nämnts ovan utgör den föreliggande studien en uppföljning av en studie som genomfördes i mitten och slutet av 1990-talet och som presenterades i form av en avhandling år 1999 (Nordfeldt 1999). För att kunna säga något om förändring över tid användes samma typ av kvalitativ metod i den föreliggande studien som i studien från 1990-talet, vilket innebär semistrukturerade informantintervjuer (Esaiasson et al 2002), kompletterat med relevanta dokument (policydokument, verksamhetsbeskrivningar, etcetera). Uppföljningsstudien är dock mer begränsad till sin omfattning och omfattar endast civilsamhällesorganisationer verksamma inom hemlöshetsområdet, medan 1990-talsstudien även omfattade sociala myndigheter och hade fokus på jämförelser av relationer mellan socialtjänsten och civilsamhällesorganisationer i Stockholm och Göteborg.

En betydande skillnad i genomförandet av studierna var möjligheten att använda internet för att söka efter relevanta organisationer och hitta dokument och annan information om verksamheterna. I studien från 1990-talet var en ”snöbollsmetod” avgörande, det vill säga att kontakter med organisationsföreträdare ledde vidare till relevanta organisationer och nya respondenter. En snöbollsmetod har till viss del även använts i den föreliggande studien men i mindre grad än den tidigare studien. En annan skillnad i genomförandet, som blev nödvändig på grund av den då pågående covid 19-pandemin 2020 och 2021, var att intervjuerna genomfördes digitalt. Den ursprungliga planen var att besöka organisationernas verksamheter och genomföra intervjuerna på plats. Att genomföra intervjuerna via digitala plattformar som Zoom och Teams fungerade bra, men som forskare gick jag miste om den bredare förståelse för organisationernas verksamheter som besök kunde ha gett.

Empirin består framför allt av intervjuer med företrädare för civilsamhällesorganisationer i Stockholm och Göteborg. Intervjuerna genomfördes mellan november 2020 och mars 2021. I intervjustudien ingår företrädare för civilsamhällesorganisationer med en lång tradition av att rikta stöd och service till personer som befinner sig i en situation av hemlöshet, såsom till exempel stadsmisionerna och Frälsningsarmén, Convictus i Stockholm och Räddningsmissionen i Göteborg. I studien ingår även organisationer av mindre omfattning, organisationer som startats efter år 2000, nätverksbaserade organisationer samt brukarorganisationer. 18 semistrukturerade informantintervjuer (Esaiasson et al 2002) genomfördes med personer i olika typer av ledande befattningar i respektive organisation. Studien skall inte betraktas som en total kartläggning av organisationer som i sina verksamheter möter personer som lever i en situation av hemlöshet. Den omfattar emellertid de centrala organisationerna på området i Stockholm och Göteborg, och en bredd har eftersträvat i urvalet (Creswell & Poth 2018) när det gäller typer av organisationer, målgrupper och verksamheter.

Studiens teoretiska ram

Med inspiration från nyinstitutionell organisationsteori diskuterar jag hemlöshet i termer av ett organisatoriskt fält, i linje med DiMaggio & Powells (1991) definition: ”ett erkänt område av institutionellt liv: nyckelleverantörer, resurs- och produktkonsumenter, tillsynsmyndigheter och andra organisationer som producerar liknande tjänster eller produkter” (s. 64). Inom ett organisatoriskt fält sker interaktion mellan aktörer, vilket ofta innebär att de på sikt kommer att bli mer och mer lika varandra, det vill säga det sker en homogeniseringsprocess mellan organisationer inom fältet över tid (DiMaggio & Powell 1991). Homogeniseringen inom hemlöshetsfältet drivs av lagstiftning och riktlinjer som även styr de civilsamhällesorganisationer som driver verksamheter på uppdrag av den kommunala förvaltningen. Homogenisering styrs även av traditioner när det gäller metoder och modeller som används för att motverka hemlöshet. Inom hemlöshetsfältet finns en arbetsfördelning (Massey 1995) mellan de olika aktörerna, skapad genom historien, där civilsamhällesorganisationer har tillhandahållit stöd och service till de mest utsatta och marginaliserade hemlösa och personer som av olika anledningar inte har kontakter med den kommunala socialtjänsten. Detta kan beskrivas som civilsamhällets ”nisch” inom hemlöshetsfältet, även om organisationernas verksamheter ofta är bredare än enbart denna nisch.

Arbetsfördelningen inom ett fält kan beskrivas i termer av de roller som olika aktörer spelar på området, i detta fall organisationer inom det civila samhället i relation till staten/offentlig sektor, privat sektor/företag eller till hushållen (Enjolras & Sivesind 2018, Wijkström 2011).

På en övergripande nivå har civilsamhällets roller beskrivits i termer av ”service”, det vill säga att tillhandahålla tjänster för medlemmar och andra, och/eller agera som ”röst”, det vill säga som ”demokratiskolor” eller att förespråka och företräda olika gruppintressen i samhället (Arvidson et al 2018a, Enjolras & Sivesind 2018, Johansson et al 2019, Lundström & Wijkström 1997, Wijkström 2011). En tredje typ av roll vid sidan av röst och service är ”gemenskap”. Denna roll omfattar en stor del av det civilsamhället i Sverige och inkluderar områden såsom idrott, kultur och religion (se Wijkström & Lundström 2002, Wijkström 2011), eller organisationer som erbjuder möjligheter att umgås med andra människor med gemensamma intressen.

Inom hemlöshetsområdet har civilsamhällets organisationer av tradition framför allt ägnat sig åt att tillhandahålla olika typer av tjänster och i mindre grad varit aktiva i påverkansarbete, även om båda rollerna är relevanta för många av organisationerna inom området (Johansson m fl 2019). Exempel på påverkansarbete är de forskningsrapporter som Stadsmissionerna publicerat med olika teman inom hemlöshetsområdet under ett antal år (se t ex Sveriges Stadsmissioner 2020, 2021). En tradition hos de organisationerna inom området är även att erbjuda gemenskap, till exempel genom öppna dagverksamheter eller möjligheter till medlemskap i en organisation eller en församling.

Beskrivningarna av roller ovan är på en övergripande nivå. För att komma närmare en mer konkret beskrivning organisationernas verksamheter och vad de faktiskt erbjuder när det gäller stöd och service riktat till personer i situationer

av hemlöshet behöver vi specificera rollerna. För detta har jag valt att gå tillbaka till de roller som identifierades i den studie som jag genomförde under den senare delen av 1990-talet och som bygger på Erik Blennbergers (1993) resonemang, vidareutvecklad i Nordfeldt (1999, 2000). Dessa mer specificerade roller inom hemlöshetsområdet omfattar både röst, service och gemenskap. Blennberger tar upp fyra roller; *avantgarde*, *komplement*, *alternativ* och *ersättning för offentlig verksamhet*.

Avantgarde innebär att civilsamhällets organisationer gör ett pionjärbete med målet att den offentliga sektorn efter hand tar över arbetet. Komplement kan innebära en parallell resurs eller en extra välfärdsstärkare. En alternativ verksamhet kan avse en verksamhet med en särskild inriktning, till exempel en ideologisk grund som särskiljer den. Ersättning kan innebära att ta över verksamheter från den offentliga sektorn som utförare eller garant för en viss välfärdsnivå. (Blennberger 1993). Med de processer av avreglering och privatisering av välfärdsområdet som pågått sedan dessa rollbeskrivningar lanserades har gränserna mellan dem förändrats över tid. I Nordfeldt (1999) lades rollen som förmedlande länk mellan individer och myndigheter till. För att jämföra med den tidigare studien (Nordfeldt 1999) undersöks relevansen av denna typ av rollbeskrivningar inom hemlöshetsområdet tillsammans med identifieringen av eventuella andra nuvarande roller.

Resultat

Civilsamhällesorganisationer inom hemlöshetsfältet i Stockholm och Göteborg

Kartläggningen av civilsamhällesorganisationer som under 2020 arbetade inom hemlöshetsområdet visar på en kontinuitet inom fältet. De stora ”traditionella” organisationerna, några med en historia som går tillbaka till 1800-talets välgörenhet, såsom Stockholms Stadsmission och Frälsningsarmén, är fortfarande aktiva. Samtliga organisationer som ingick i studien på 1990-talet är fortfarande verksamma och flera har utökat sina verksamheter, till exempel stadsmissionerna i båda städerna samt Räddningsmissionen i Göteborg och Convictus i Stockholm. Flera nya organisationer har initierats, varav ett exempel är VidDinSida med fokus på äldre hemlösa och utsatta personer. Ett annat exempel är Hemlösa.se som arrangerar soppkök varje morgon i centrala Stockholm.

Det organisatoriska landskapet av civilsamhällesorganisationer som tillhandahåller stöd och service till personer som är i en situation av hemlöshet är brett och mångfacetterat. Organisationerna finns längst hela skalan från stora professionaliserade organisationer till små föreningar och nätverk helt baserade på ideellt arbete. För de stora ”traditionella” organisationerna inom området, som exempelvis stadsmissionerna och Frälsningsarmén, samt Convictus i Stockholm och Räddningsmissionen i Göteborg, är hemlöshet ett av flera arbetsområden. Områden och aktiviteter som beskrivs på organisationernas hemsidor är – förutom hemlöshet – fattigdom, drogberoende, social utsatthet, arbetslöshet och arbetsintegration, migration och integration, fysisk och psykisk (o)hälsa, våld i nära relationer, äldre, barn och ungdomar. Mindre organisationer och nätverk är istället främst inriktade på att stödja behoven hos en viss målgrupp, till exempel äldre, så kallade utsatta EU-medborgare och flyktingar – både asylsökande och papperslösa flyktingar. Det fanns också exempel på organisationer som drivs av personer med egen erfarenhet av utsatthet, såsom Musketörerna i Rågsved och i Sollentuna som erbjuder gemenskap och hjälp att guida personer tillbaka till samhället.

Det stöd och de tjänster som erbjuds utgör i sin tur en brett spektra, från att täcka individens basbehov såsom mat, sömn, dusch och tvätt, eller tillhandahålla kläder; till olika typer av boendialternativ, med ibland egna boendetrappor, vårdkedjor, eller andra boendeformer (Karlsson m fl 2015, Nordfeldt & Wiklund 2013, Stockholms stadsmission 2017). Ett mer sentida exempel är att delta i samverkan för så kallade Bostad först-modeller (se t ex bostadforst.se/fa-hjalp). Civilsamhällets organisationer täcker i vissa fall behov som inte den offentliga sektorns verksamheter gör, och i andra fall driver man verksamheter som i huvudsak motsvarar socialtjänstens verksamheter. Det har också blivit allt vanligare att driva verksamheter på uppdrag av den kommunala förvaltningen (Johansson et al 2019).

En växande efterfrågan på civilsamhällets stöd och service

I intervjuerna gavs en överensstämmande bild av en ökande efterfrågan på organisationernas stöd och service, vilket även går i linje med tidigare studier. I Vamstad och Karlssons studier av svenska stadsmissioner framkommer en ökad efterfrågan av stadsmissionernas stöd. (Karlsson & Vamstad 2020, Vamstad & Karlsson 2022). En ökande efterfrågan kan delvis förklaras av att civilsamhällets organisationer deltar i kommunernas upphandlingssystem och utför tjänster på samma villkor som andra välfärdsaktörer. Ett genomgående budskap var emellertid att det är nya grupper som är i behov av stöd, och att det finns nya behov av stöd (jfr Karlsson & Vamstad 2020; Vamstad & Karlsson 2022). Dessa grupper består av personer som av olika anledningar står utanför välfärdssystemet, till exempel utländska medborgare utan, eller med begränsade, rättigheter till offentliga välfärdstjänster. Det finns också personer som har rätt till offentliga välfärdstjänster men som av olika anledningar hamnat ”utanför” det offentliga välfärdssystemet eller fallit mellan stolarna, till exempel mellan sociala myndigheter och psykiatri eller hälso- och sjukvård, eller mellan olika delar av den offentliga socialtjänsten. Den senare gruppen uppmärksammades även på 1990-talet (Nordfeldt 1999).

I flera av intervjuerna togs ett ökande behov av ekonomiskt stöd upp. Detta stöd ges i form av hjälp att betala hyra, elräkning, tandläkarräkning, mediciner, bussbiljetter eller till exempel, en tillfällig utgift för möbler till någon som fått tillgång till en lägenhet. En mindre organisation i centrala Stockholm har gett denna typ av ekonomiskt stöd sedan mitten av 1990-talet, finansierat genom gåvointäkter (Dahlman & Dahlman 2016). För flera av organisationerna i studien var detta en ny, eller åtminstone ökande, form av stöd. En annan ekonomisk stödform som ökat är att tillhandahålla matkassar, vilket ges av såväl de stora traditionella som de mindre organisationer. Vid tidpunkten för studien var det svårt att säga om den ökade efterfrågan på matkassar var tillfälligt på grund av den då pågående pandemin, eller ett mer långsiktigt behov. I intervjuerna hänvisades dock till en växande fattigdom i Sverige. Utsatthet och hemlöshet diskuterades sällan i relation till fattigdom under 1990-talet men det är en fråga som fått en ny aktualitet (se Karlsson & Svedberg, 2022, Karlsson & Vamstad 2020, Nordfeldt 2022, Svedberg & Wollter 2013).

Ett ökat samarbete med socialtjänsten

Genomgående beskrevs att samarbetet med socialtjänsten ökat över tid. De motsättningar och i vissa fall konflikter som beskrevs i slutet av 1990-talet (Nordfeldt 1999) har i mångt och mycket bytts ut mot ambitioner att ”kroka arm” med socialtjänsten och andra lokala myndigheterna, bland annat genom att motivera och att länka personer till den offentliga socialtjänsten. I detta avseende kan de organisationerna fungera som ett första steg in i det offentliga välfärdssystemet. (Vamstad 2018) En återkommande synpunkt var emellertid att det kan vara svårt att ”komma in” i välfärdssystemen. En intervjuperson uttryckte:

Det som jag skulle säga är vår stora utmaning och den har varit lika länge, det är ju att om du har åkt ur välfärdssystemet eller om du aldrig har varit med, så är det ganska svårt att ta sig in igen. (Int. 13).

Civilsamhällets roller inom hemlöshetsfältet

En komplex bild framkommer i analysen av civilsamhällets roller på hemlöshetsfältet under 2020-talet. I analysen användes de roller som definierats av Blennberger (1993) och som beskrivits ovan. Blennberger benämnde dessa roller: *avantgarde*, *komplement*, *alternativ* och *ersättning* i förhållande till offentlig sektors verksamhet. I Nordfeldt (1999, 2000) lades rollen som förmedlande länk till. Nedan använder jag denna terminologi för att diskutera de roller som poängteras i intervjustudien.

Avantgarde, komplement och ersättning

Civilsamhällets organisationer tar fortfarande rollen som ett *avantgarde*, genom att identifiera nya grupper i utsatta situationer och nya typer av sociala problem (jfr Vamstad & Karlsson 2022). I studien finns exempel både på nytilkomna organisationer och även nya aktiviteter och verksamheter inom etablerade organisationer. Ett exempel på en ny organisation är VidDinSida som började servera kaffe från bakluckan av i en bil och har sedan utvecklats till det första "fritidshemmet" för äldre hemlösa, som även fått viss medial uppmärksamhet. Exempel på nya aktiviteter som togs upp är så kallade sociala matbutiker med låga priser för medlemmarna, såsom Matmissionen organiserad av Stockholms Stadsmission och Matcentralen som drivs av Göteborgs Stadsmission.³ De livsmedel som erbjuds är donerade av livsmedelsbranschen. Det kan handla om livsmedel med korta datum, utgående artiklar, krossade förpackningar eller felmärkningar. Matbutikerna ger också möjlighet till arbetsträning. Ett tredje exempel från studien är brukarorganisationen Musketörerna som har utvecklat en egen modell för att vägleda personer in i det offentliga välfärdssystemet.

I Blennbergers (1993) resonemang om rollen som *avantgarde* ingick att civilsamhällets organisationer gör ett pionjärbete med målet att den offentliga sektorn efter hand tar över verksamheten. I de exemplifierade verksamheterna finns inte någon sådan målsättning utan de utgör snarare *komplement* till eller *ersättning* för den offentliga sektorns verksamheter.

Implicit i *avantgarde*-rollen ligger att kunna starta upp aktiviteter och verksamheter med kort varsel. En intervjuperson resonerade kring hinder för organisationer att vara "snabb-fotade" när de ingår i kommunernas upphandlingssystem. Att vara delvis gåvofinansierad ger en större möjlighet till flexibilitet, och de mindre organisationerna har en större möjlighet än de stora professionaliserade.

³ För en fördjupning av civilsamhällets matdistribution se Sandberg, m fl (2022).

./.../ Alltså det är ingen som är snabbfotad idag, det är få ideella föreningar som är snabb- ja det är dom som bygger på ideella krafter bara, dom kan vara snabbfotade. Men NN, ja vi har, vi försöker men det är ju inte så här som att man .... Japp, på måndag så! (Int 7).

Rollen som *komplement* var den av Blennbergers (1993) rollbeskrivningar som fick störst genomslagskraft under 1990-talet och som lyfts fram både av företrädare för den offentliga sektorn och från civilsamhället. (Nordfeldt 1999, se även Dahlberg 2006). Idén om rollen som komplement har levt kvar under de senaste decennierna och betonades i flera intervjuer, exempelvis:

Och det är väl det som vi ser som vår största uppgift också, att vi ska försöka finnas där det offentliga kanske inte räcker till, eller där vi ser behov som finns, så försöker vi skapa, finnas där på det sättet. (Int 13)

Den ökande efterfrågan på ekonomiskt stöd som flera av organisationerna i studien möter upp mot, och som beskrevs ovan, kan också betraktas som en kompletterande roll. Det har dock hävdats att komplement-rollen inte längre kan anses vara giltig. Vamstad (2018) och Vamstad och Karlsson (2022) framhåller från sina studier av de svenska stadsmissionerna att de tillhandahåller ”nödvändiga tjänster för en relativt stor grupp klienter för vilka det inte finns något alternativ i den offentliga sektorn” (Vamstad 2018, s. 557). Vamstad tar även upp det faktum att organisationerna fungerar som välfärdsaktörer på uppdrag av, eller i partnerskap med, kommunerna och menar att det motsäger den kompletterade rollen (Vamstad 2018). Med Blennbergers (1993) terminologi innebär beskrivningen ovan snarare en *ersättning* för den offentliga sektorn än ett komplement, medan i rollen som aktörer på en välfärdsmarknad, är i linje med rollen som *alternativ*.

Rollen som förmedlande länk

I Nordfeldt (1999) togs rollen som *förmedlande länk* upp som viktig för att förstå civilsamhällets repertoar av roller inom hemlöshetsfältet, särskilt i relation till den kommunala socialtjänsten men även till andra offentliga myndigheter. I den föreliggande studien är det tydligt att den länkande rollen har fortsatt att öka i betydelse och utvecklats till att bli mer komplex samt, mer strukturerat organiserad. Att länka kan innebära både att agera röst och erbjuda service. Att agera röst kan omfatta att företräda och tala å en persons vägnar men även att stärka individers kapacitet att tala för sin egen sak (jfr Arvidson, m fl 2018b). Service som kan stödja i länkning är till exempel tillhandahållande av information, praktisk hjälp i kontakter, support i juridiska frågor och att låna ut digitala verktyg för kontakter.

För vissa av de större organisationerna kan länkningen ske till de tjänster som organisationen själv tillhandahåller, som en första väg in till en integrering i samhället. Några av de större och mer professionaliserade organisationerna i studien har utvecklat en egen ”vårdkedja”, som ett alternativ till den offentliga socialtjänsten.

Länkning innefattar även motiveringsarbete och det beskrevs av vissa som ett långsiktigt arbete då man bygger upp en ömsesidig tillit. En central del av detta arbete är att undvika att förstärka en misstro som kan finnas bland organisationens målgrupp gentemot offentliga myndigheter. En intervjuperson beskrev:

För det är ju ganska många som kommer till oss och säger att "Jag har inte fått hjälp av Socialtjänsten och t.ex. att skaffa ett boende", och så har vi en ombudsroll och hjälper till i dom här frågorna. Så visar det sig att man kanske bara senaste två veckorna har fått tre erbjudanden om boenden, men dom låg inte innanför tullarna, eller vad det nu kan vara liksom. Och då får vi inte gå i den fällan att vi spär på misstroendet för liksom insatserna, utan tittar på vad liksom, tillsammans, vad är rimligt att gå till mötes och vad kan vi förvänta oss? (Int 1).

Beskrivningar av länkning och förmedling kan relateras till uppfattningen om civilsamhälles-organisationers särart (Gavelin m fl 2010, Hultén & Wijkström 2006). Något som återkom i intervjuerna var civilsamhällesorganisationerna inte är myndighetsutövande och således något annat än de sociala myndigheterna. Denna särart anses vara grunden till att nå ut till människor i särskilt utsatta situationer som av olika anledningar inte vill ha kontakter med offentliga myndigheter. Detta är även en förmåga som tas upp i den nya nationella strategin (Regeringskansliet 2022).

Länkning genom juridiskt stöd

Juridiskt stöd är en typ av service som tillkommit på civilsamhällets organisationers repertoar sedan 1990-talet. Flera intervjupersoner poängterade ett ökat behov av juridiskt stöd inom sina målgrupper. En intervjuperson beskrev:

.../ vi behöver vara små jurister allihop nästan, nej men man måste kunna vilka rättigheter och skyldigheter man har. Det har man väl alltid behövt kunna, men nu blir det, det är så många olika fall. (Int 10)

En förstärkning av det juridiska stödet ges genom samarbete med så kallade "gatujurister". I Stockholmsområdet har studenter på juristprogrammet vid Stockholms respektive Uppsala universitet startat en ideell organisation (2005) som erbjuder gratis juridisk rådgivning till hemlösa och socialt utsatta personer.⁴

Digitalisering och länkning

Den pågående digitaliseringen av myndighetskontakter har inneburit behov av nya typer av stöd och service. Kontakter med myndigheter, sjukvård, hyresvärdar, banker, etcetera, kräver i ökande grad tillgång till mobiltelefon eller dator och en elektronisk legitimation. Under covid 19-pandemin förstärktes digitaliseringen ytterligare. I intervjustudien togs de utmaningar som en ökande digitalisering kan innebära för besökare som inte alltid har tillgång till de digitala verktyg som behövs och som därigenom riskerar att hamna i ett "digitalt utanförskap" (jfr Jacobaeus, m fl 2019, Internetstiftelsen 2020). Den länkande

⁴<https://www.gatujuristerna.com/>, 2022-06-10

rollen har därigenom kommit att omfatta att tillhandahålla lånedatorer och att ge stöd i hur man använder dem. Det kan också handla om något så enkelt som att ladda en mobiltelefon, om man till exempel sovit utomhus.

En målande beskrivning av denna utveckling gavs av en intervjuperson:

./.../ Och vissa av dom som är lite äldre, har ju missat hela internet-revolutionen, ./.../det är också jobbigt, tänker jag, det är mänskligt, saker som man inte förstår eller som man vet att man är lite dålig på vill man hålla sej lite borta ifrån och man kanske inte vill visa sin okunskap om nån säger "Ja men du loggar in på den sidan och så anmäler du där" Man kanske inte ens vet hur man tar sej till internet, man har hört om det, men man vet faktiskt inte - och då blir det lätt kanske att man backar. (Int 13)

Företrädarskap och tolkning

I studien från 1990-talet togs rollen som *ombud* upp (Nordfeldt 1999). En mer överstämmande benämning utifrån resultaten av den föreliggande studien är att fungera som företrädare och i vissa fall som tolk. Detta kan ta sig konkreta uttryck genom att ge stöd i kontakter med socialtjänsten och även i att vara följeslagare till möten (dvs om personen så önskar). Det kan förutom socialtjänsten handla om sjukvården (inkl. tandläkare och fotvård) eller hyresvärdar. Företrädarskapet kan innebära att på begäran föra en persons talan i myndighetskontakter. Det kan även innebära, som nämndes ovan, att stärka personer att driva sina egna frågor (jfr Arvidson, m fl 2018b, Johansson m fl 2019). Det är i vissa fall formaliserat, till exempel att delta i så kallade SIP-möten (samordnad individuell plan), som kan omfatta deltagare från relevanta myndigheter och familj/närstående, liksom personal/volontärer från civilsamhällsorganisationer. Flera respondenter uttryckte att personer hade vittnat om att de fått ett annat – och bättre – bemötande när de åtföljts av personal eller volontärer från en civilsamhällsorganisation.

I vissa intervjuer beskrevs rollen som tolk mellan individer och tjänstepersoner på myndigheter. Den tolkande uppgiften kan gå i båda riktningarna.

Och nåt av det viktigaste eller vanligaste, vi märker att vi behövs som nån typ av tolk, att vi måste tolka mellan deltagaren och Socialtjänsten, åt båda hållen. Så där försöker vi ta in ett uppdrag så vi förstår vad är planen från Socialtjänstens håll och så försöker vi lyssna med deltagaren "Vad vill du, vad är viktigt för dej, håller du med om det här?" och sen försöker vi vara behjälpliga (Int. 13).

Tolkning kan behövas på grund av bristande kunskaper i svenska men även för att förstå ett byråkratiskt språk för personer som levt i en marginaliserad position eller "utanför" samhället under en längre tid.

Avslutande diskussion – förändring och kontinuitet

Jag kan se att under dom elva åren jag har varit här så har det skett en enorm förändring när det gäller den del utav välfärden, den sociala välfärden som riktar sej mot dom i vårt samhälle som lever i den största utsattheten. Och sen om det handlar om ekonomi eller bostad eller missbruk eller våld eller vad det än är, så kan jag se att där får vi en allt större och större del utav kakan. När jag kom hit för tio år sen, då pratade man rätt mycket om guldkant för människor som levde i ekonomisk utsatthet t.ex., alltså det som man verkligen inte kunde få hos socialtjänsten; födelsedagspresenter, julklappar, ja, sommar-kort på Liseberg och så där, guldkanten i tillvaron. Vårt arbete idag, som ju har vuxit jättemycket, det handlar om det absolut mest basala, det handlar om mat, ett ökat antal människor är beroende utav organisationer som våra för att få mat, för att få varm mat, för att få matkasse. Det handlar om, ja just nu vinterkläder, där den offentliga sektorn, alltså socialtjänsten om vi nu pratar om dom här materiella sakerna, att socialtjänsten har, dom har backat bort, dom finns inte närvarande. (Int 6).

Detta, något långa, citat sammanfattar bilden som förmedlas i många av intervjuerna i studien, det vill säga att det finns en ökad efterfrågan på civilsamhällets tjänster inom hemlöshetsfältet och att det finns en ökad ekonomisk utsatthet som de möter i sina verksamheter. En annan gemensam bild som förmedlades var att heterogeniteten ökat när det gäller vilka grupper i samhället som är i behov av stöd och vilka de bakomliggande orsakerna är till att man saknar en bostad eller till och med tak över huvudet.

Dessa förändringar till trots, kan det hävdas att hemlöshetsfältet kännetecknas av en kontinuitet över tid. Samtliga organisationer som ingick i studien som genomfördes under 1990-talet är fortfarande aktiva och området domineras organisationer som vilar på kristen grund (jmf Olsson 2007), varav flera har en lång historik. Arbetsfördelningen inom hemlöshetsfältet, som lyftes fram i studien från 1990-talet, där civilsamhällets organisationer utgör en nisch som innebär att erbjuda stöd och service till de mest marginaliserade och akut hemlösa personerna, är fortfarande gällande i den föreliggande studien, och har snarare utökats med fler roller. Inom denna nisch utgör det civila samhällets organisationer samtidigt ett första steg in i det offentliga välfärdssystemet (Vamstad 2018) såväl som en sista instans, det vill säga ett extra socialt trygghetsnät vid sidan av det generella och det behovsprövade välfärdssystemen för dem som fallit utanför eller saknar, alternativt har begränsade, rättigheter till offentliga välfärd (Olsson & Nordfeldt 2008).

I stödet för att hjälpa personer in i det offentliga välfärdssystemet har rollen som en förmedlande länk blivit allt mer framträdande och utvecklats till att bli mer komplext. De nytillkomna arbetsuppgifterna är juridisk rådgivning och stöd i att navigera i de alltmer digitala offentliga välfärdssystemen. En relevant fråga att ställa utifrån detta resultat är varför rollen att förmedla mellan individer och det offentliga välfärdssystemet har vuxit?

Tröskeln till bostadsmarknaden har höjts under de senaste decennierna (Knutagård 2019, Sahlin 2017). Har även tröskeln in i välfärdssystemen blivit högre? Det ökade och mer komplexa behov som organisationsföreträdare beskriver av rollen som förmedlande länk ger en sådan indikation. Det är emellertid en fråga som tarvar ytterligare forskning.

Samtidigt fungerar civilsamhällets organisationer som ett extra socialt trygghetsnät för individer som av olika anledningar har hamnat utanför det offentliga välfärdssystemet och som saknar, eller har begränsad rätt, till offentliga välfärdstjänster. Även detta extra sociala skyddsnät tycks ha ökat i betydelse över tid. Orsakerna kan finnas i ett nytt socialt landskap i Sverige med ett växande antal människor som lever i en marginell ställning till eller med begränsade rättigheter till offentliga välfärdstjänster; asylsökande, utsatta EU-medborgare, papperslösa och tredjelandsmigranter (Vamstad & Karlsson 2022). Även denna fråga är intressant för vidare forskning, exempelvis i form av fördjupande studier om roller och ansvarsfördelning mellan civilsamhället och den offentliga sektorn när det gäller hemlösa personer som lever i särskilt utsatta situationer.

Referenser

- Arvidson, M., Johansson, H. & Scaramuzzino, R. (2018a). Advocacy Compromised: How Financial, Organizational and Institutional Factors Shape Advocacy Strategies of Civil Society Organizations. *Voluntas*, (29) 4, 844-856.
- Arvidson, M., Johansson, H., Meeuwisse, A. & Scaramuzzino, R. (2018b). A Swedish culture of advocacy? Civil society organisations' strategies for political influence. *Sociologisk Forskning*, (55) 2-3, 341-364.
- Blennberger, E. (1993). Begrepp och modeller. I SOU 1993:82. Fritzes.
- Creswell, J.W. & Poth, C.N. (2018). Qualitative inquiry & research design. *Choosing among five approaches* (4th ed.). SAGE Publications Ltd.
- Dahlberg, L. (2006). The complementary norm: service provision by the welfare state and voluntary organizations in Sweden. *Health and Social Care in the Community*, 14:4, 302-310.
- Dahlman, E. & Dahlman, O. (2016). *En Gul Ängel*. OD Science Application.
- Denvall, V., Granlöf, S., Knutagård, M., Nordfeldt, M och Swärd, H. (2011). *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar" Slutrapport*. Socialhögskolan i Lund.
- DiMaggio, P.J. & Powell, W.W. (1991). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality. In Powell, W.W. & DiMaggio P.J. (Red.). *The new Institutionalism in Organizational Analyses*. The University of Chicago Press.
- Enjolras, B. & Sivesind, K.H. (2018). The Roles and Impacts of the Third Sector in Europe. I Enjolras, B., Lester M. Salamon, L.M, Sivesind, K.H. & Zimmer, A. (Red.). *The third sector as a renewable resource for Europe. Concepts, impacts, challenges and opportunities*. Springer International.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2002). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik AB.
- Evers, A. & Zimmer, A. (2010). (Red.). *Third sector organizations facing turbulent environments: Sports, culture and social services in five European Countries*. Nomos Verlag.
- Gavelin, K. (2018). *The Terms of Involvement. A study of attempts to reform civil society's role in public decision making in Sweden*. Stockholms universitet.

Gavelin, K., Kassman, A. & Engel, C. (2010). *Om idéburna organisationers särart & mervärde. En forskningskartläggning*. Överenskommelsen.

Göteborgs stad (2021). *Hemlösa och utestängda från bostadsmarknaden april 2021*. Göteborgs stad, Fastighetskontoret.

Hultén, P. & Wijkström, F. (2006). *Särart och mervärde i den ideella sektorn. En studie av ledares syn på de idéburna organisationernas betydelse*. Socialstyrelsen.

Höglund, F. (2018). *Frivilligorganisationer som utanförskapets förlängda arm eller väg till socialt medborgarskap? En fallstudie om personals uppfattningar av ideellt arbete mot akut hemlöshet*. Masteruppsats, Örebro universitet.

Iacobaeus, H., Francisco, M., Nordqvist, C., Sefyrin, J., Skill, K. & Wihlborg, E. (2019). *Digitalt utanförskap. En forskningsöversikt*. DINO Rapport 2019:3. Linköpings universitet.

Internetstiftelsen (2020). *Digitalt utanförskap 2020 Q1. En delrapport av undersökningen Svenskarna och internet*. <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/digitalt-utanforskap-2020/>

Johansson, H., Arvidson, M., Johansson, S. & Nordfeldt, M. (2019). *Mellan röst och service? Ideella organisationer i lokala välfärdssamhällen*. Studentlitteratur.

Karlsson, M. & Vamstad, J. (2020). New Deeds for New Needs: Civil Society Action Against Poverty in Sweden. *Voluntas*, 31, 1025–1036. <https://doi.org/10.1007/s11266-018-9964-3>.

Karlsson, M., Carrigan, A., Malmberg, S. och Stiernström, A. (2015). *Stadens fattiga. En rapport om Sveriges stadsmissioner och fattigdom*. Ersta Sköndal högskola arbetsrapportserie, nr 88. Ersta Sköndal högskola.

Karlsson, M. & Svedberg, L. (2022). *Fattigdom i välfärden*. *Socialmedicinsk tidskrift*, 99 (4), 433-437.

Knutagård, M. (2019). *Ekonomiskt bistånd och hemlöshet*. I: Hjort, Torbjörn (Red.). *Det yttersta skyddsnätet – om arbete med socialbidrag*. Studentlitteratur.

Knutagård, M., Kristiansen, A., Larsson, K. & Sahlin, I. (2019). *Hemlöshet*. *Forskning i korthet* #14. Forte.

Knutagård, M. och Nordfeldt, M. (2007). *Natthärbärgets som vandrande lösning*. *Sociologisk forskning*. Nr 4, 31-58.

Lundström, T. (2004). *Teorier om frivilligt socialt arbete. En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid*. Sköndalsinstitutets skriftserie nr 22. Ersta Sköndal högskola.

Lundström, T. & Svedberg, L. (2003). The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State – The Case of Sweden. *Journal of Social Policy*, 32 (2), 217-238.

Lundström, T. & Wijkström, F. (1997). *The Nonprofit Sector in Sweden*. Manchester University Press.

Massey, D. (1995). *Spatial Divisions of Labour. Social Structures and the Geography of Production*. Springer.

Matthies, A-L. (2006). (Ed.). *Nordic civil society organisations and the future of welfare services. A model for Europe?* TemaNord 2006:517.

Nordfeldt, M. (1999). *Hemlöshet i välfärdsstaden. En studie av relationerna mellan socialtjänst och frivilliga organisationer i Stockholm och Göteborg*. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Nordfeldt, M. (2000). De frivilliga organisationernas roll för de hemlösa. I Runquist, W. & Swärd, H. (Red.) *Hemlöshet. Om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Carlsson Bokförlag.

Nordfeldt, M. (2012). *Förväntningar och spridning. En sammanfattande studie av den nationella överenskommelsens tre första år*. Överenskommelsekansliet.

Nordfeldt, M. (2022). Ideella organisationers roller inom hemlöshetsområdet. Företrädare, länkar och extra trygghetsnät. *Socialmedicinsk tidskrift*, 99 (4), 479-490.

Nordfeldt, M. & Wiklund, J. (2013). *Underlag till hemlöshetsstrategi för Stockholms Stad. Slutrapport*. Stockholms stad.

Nysta (2021). *Välfärd i förändring: Om ideellt arbete och idéburen välfärd*. En rapport från Nystas team för Välfärd i förändring.

Olsson, L-E. (2007). Kristna frivilliga organisationer och hemlöshet – relik eller nisch det generella välfärdssystemet. I: Löfstrand Hansen, C. & Nordfeldt, M. (Red.). *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Gleerups.

Olsson, L-E. & Nordfeldt, M. (2008). Homelessness and the Tertiary Welfare System in Sweden – The Role of the Welfare State and Non-profit Sector. *European Journal of Homelessness*. Vol. 2, December 2008, 157-173.

Prop. 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*. Regeringskansliet.

Regeringskansliet (2022) *Regeringens strategi för att motverka hemlöshet 2022–2026. Bilaga till regeringsbeslut 2022-07-07 nr. I:19*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2022/07/regeringens-strategi-for-att-motverka-hemloshet-20222026/>

- Rittel, H. & Webber, M. (1973). Dilemmas in General Theory of Planning. *Policy Sciences*, 4, 155-169.
- Sahlin, I. (2017). Bostadsmarknad, bostadspolitik och hemlöshet. I. Swärd, H. (Red.). *Den kantstötta välfärden*, Studentlitteratur.
- Sahlin, I. (2015). Searching for a Homeless Strategy in Sweden. *European Journal of Homelessness*. 9 (2), 161–186.
- Sandberg, E.L., Angelin, A. & Vamstad, J. (2022) Civilsamhällets matdistribution – en ideal löning på fattigdom och klimatkris, *Socialmedicinsk tidskrift*, 99(4), 522-533
- Segnestam Larsson, O. (2019). (Ed.). *Upphandlad. Forskarperspektiv på offentlig upphandling inom vård och omsorg*. Idealistas förlag.
- Socialtjänstlag (2001:453).
- Socialstyrelsen (2017). *Hemlöshet 2017 – omfattning och karaktär*. Socialstyrelsen.
- Stockholms stad (2020) *Kartläggning – personer i hemlöshet i Stockholms stad 25 september 2020*. Dnr 3.1.1-338/2020.
- Stockholms Stadsmission (2017). *Hemlös 2017. Tema: Sverige i stort behov av nya grepp i hemlöshetspolitiken – kommunerna måste ta kampen mot hemlösheten på allvar*. Åttonde årgången. Stockholms Stadsmission.
- Svedberg, L. & Wollter, F. (2013). Att benämna den sociala utsattheten—från fattigdom till utanförskap. I *Utsatthet, marginalisering och utanförskap*. Studentlitteratur.
- Sveriges Stadsmissioner (2020). *Fattighetsrapporten 2020*. Sveriges Stadsmissioner.
- Sveriges Stadsmissioner (2021). *Hemlös 2021. Tema: Är kommunernas arbete mot hemlöshet effektivt?* Sveriges Stadsmissioner.
- Swärd, H. (2020). *Hemlöshet i Norden. Utvecklingen av nordisk bostadspolitik*. Nordens välfärdscenter.
- Swärd, H. (2021). *Hemlöshet. Ett komplext problem i ett föränderligt samhälle*. Studentlitteratur.
- Trägårdh, L. (2007). (Red.). *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*. Berghahn Books.
- Vamstad, J. (2018). Inte längre ett komplement – om Sveriges stadsmissioners sociala arbete med utsatta personer. *Socialmedicinsk tidskrift*, 95, (5), 549-558.

Vamstad, J. & Karlsson, M. (2022). Welfare between Social and Human Rights: Charity in the New Social Landscape of Sweden. *Social Policy & Society*, 1-14.

Wijkström, F. (2011). 'Charity speaks and business talk': The on-going (re) hybridization of civil society. I Wijkström, F & Zimmer, A (Eds.) *Nordic civil society at cross-roads: Transforming the popular movement tradition*. Nomos, 25–55.

Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Sober Förlag.

Internetkällor:

DN.se Stadsmissionen: "Hemlösa riskerar att frysa ihjäl", 2021-02-11

<https://www.bostadforst.se/fa-hjalp>, 2022-06-17

<https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>, 2022-09-30

<https://www.gatujuristerna.com/>, 2022-06-10

HÄR VÄXER KUNSKAP FRAM

På Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor är ungas villkor och civilsamhällets förutsättningar i fokus. Här växer kunskap fram som beslutsfattare använder när de prioriterar insatser för unga och för civilsamhället. Vi sprider kunskapen i mötet med människor, på såväl nationell som europeisk nivå. Vi fördelar också statsbidrag som ger små och stora organisationer möjlighet att genomföra sin verksamhet. Det ger också unga möjlighet att arbeta som volontär, studera eller praktisera i ett annat europeiskt land.

